

Lund universitet
Mänskliga rättigheter
Teologiska institutionen

MRS201dk4
VT07
Handledare: Carin Laurin

Sexuellt våld i krig

- Fallet kriget i Jugoslavien och ICTY

Ingibjörg Gunnlaugsdóttir

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning

Förkortningar

1. Inledning
 - 1.1. Syfte och frågeställning
 - 1.2. Metod och material
 - 1.3. Teori
 - 1.4. Avgränsningar
2. Vad är Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY)?
 - 2.1. Mandatet
 - 2.2. Behovet av ICTY
 - 2.3. Relevanta artiklar för ICTY
3. Vad faller under begreppet sexuellt våld?
 - 3.1. Allmän definition enligt CEDAW
 - 3.2. Definition enligt UNHCR
 - 3.3. Definition enligt ICC
 - 3.4. Definition enligt ICTY
4. Historisk bakgrund
 - 4.1. Sexuellt våld mot kvinnor i krig
 - 4.2. Kriget i Jugoslavien
 - 4.3. Sexuellt våld under kriget i före detta Jugoslavien
5. Domar/rättsfall
6. Slutsats
7. Källförteckning

Förkortningar

CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women
FN	Förenade nationer
HVO	Hrvatsko Vijeće Obrane (Kroatiska försvarsrådet)
ICC	International Criminal Court
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda
ICTY	International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia
JNA	Jugoslovenska Narodna Armija (Jugoslaviska Folkets Armé)
NATO	North Atlantic Treaty Organization
UN	United Nations
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees

1. Inledning

Jag har valt att skriva om kvinnor som har utsatts för sexuellt våld i krig för att kvinnors rättigheter alltid har legat mitt hjärta nära och varit något som jag verkligen bryr mig om. Jag tyckte att det skulle vara intressant att studera den historiska utvecklingen av sexuellt våld i krig och därifrån se från ett juridiskt perspektiv om kvinnors juridiska rättvisa har ökat när det gäller sexuellt våld i krig. För att göra detta valde jag att analysera fallet de jugoslaviska krigen och ICTY eftersom det ligger nära i tid men även geografiskt. Att skriva uppsatsen var ett mycket givande arbete men samtidigt svårt på grund av de hemska och grymma handlingar som utfördes under de jugoslaviska krigen.

1.1. Syfte och frågeställning

Min huvudfrågeställning är: På vilket sätt har etableringen av ICTY och domstolens beslut skapat ökad juridisk rättvisa för kvinnor som har utsatts för sexuellt våld i krig?

För att kunna svara på detta beskriver jag bakgrunden för ICTY organisatoriskt och historiskt. Som en del av arbetet med denna fråga kommer jag även att utreda dels vad som faller under begreppet sexuellt våld enligt olika internationella organisationer som arbetar med internationella konflikter av olika slag, dels hur den jugoslaviska konflikten såg ut och hur sexuellt våld användes som del av krigföringen under konflikten jämfört med hur det har använts i andra fall. Jag kommer slutligen att beskriva de domar som ICTY har fällt angående sexuellt våld. Uppsatsen skrivs utifrån ett juridiskt perspektiv.

1.2. Metod och material

Materialet hämtade jag genom databaserna Lovisa, Elin, Westlaw, Google, Wikipedia och UN-databasen. Dessutom hämtade jag material genom hemsidorna: Amnesty international, kvinna till kvinna och Human rights watch. Jag använde sökorden: ”sexual violence in war” ”women in war” ”sexual violence”. Materialet består av böcker, artiklar och rapporter. Jag har analyserat dessa med hänsyn till kriget i Jugoslavien och resultatet från ICTY:s domar angående sexuellt våld mot kvinnor i krig. För att hitta domar som är relevanta för uppsatsens ämne använde jag sökorden ”judgment for rape” och ”judgement for sexual violence”. Jag analyserade

även de domar som diskuterades i litteraturen i samband med sexuellt våld i krig. Vid tolkningen av domarna använde jag juridisk metod. Slutligen har jag delvis gjort en textanalys av de olika definitioner av begreppet sexuellt våld som jag har tagit fram.

1.3. Teori

Under litteratursökningen blev det tidigt uppenbart att det inte finns många böcker skrivna inom ämnesområdet ”kvinnors rättigheter i krig”. Däremot finns många publicerade rapporter om kriget i Jugoslavien och om det sexuella våldet som begicks där. Rapporterna innehåller till stor del en allmän diskussion om hur förfärliga händelserna under kriget var eller en ren beskrivning av händelserna. Ofta saknas analys av ämnet eller förslag till lösningar om vad man kan göra för att till exempel stärka kvinnors rättigheter i krig. Ämnet har mycket sällan analyserats utifrån ett juridiskt perspektiv.

Litteraturen jag använt består till stor del av rapporter från FN som har lagts ut på nätet, rapporter från mänskliga rättighetsorganisationer som Amnesty International, Human Right Watch och Kvinna till Kvinna samt domar från ICTY. Det var mycket svårt att hitta litteratur skriven efter 2001. Det verkar som intresset för ämnet har minskat trots att domstolen fortfarande arbetar.

I mitt uppsatsarbete blev jag mycket påverkad av Kelly Dawn Askins bok *War Crimes Against Women Prosecution in International War Crimes Tribunals* som jag använde mycket under mitt arbete. Askin är en jurist som arbetar med mänskliga rättigheter för kvinnor. Hon har granskat hur kvinnor blivit behandlade under krig och de humanitära lagar som skyddar kvinnor under krig. Hennes bok är ett gediget juridiskt och historiskt arbete, och var den litteratur som var närmast min uppsats ämne.

Jag blev också mycket imponerad av Amnestys arbete om kvinnor i krig. En av deras rapporter ”Making rights a reality, Violence against women in armed conflict” var en genomgång av alla juridiska fakta som finns i dag angående kvinnors rättigheter i krig.

Utifrån litteraturen som jag har läst kan man se att alla är eniga om att det systematiska användandet av våldtäkter under de jugoslaviska kriget som ett vapen för att förnedra och slå sönder nätverken i samhället var ett nytt mönster i krig.

Alla var också eniga om att det som hände i Jugoslavien är något hemskt och grymt men ingen presenterar en plan för hur man ska behandla alla konsekvenserna

av det sexuella våldet under krigen. Till exempel saknas, från ett juridiskt perspektiv, en laglig utväg för dessa kvinnor. Det måste vara tydligt att sexuellt våld i krig är ett av de allvarligaste brotten mot mänskligheten.

Jag saknade en diskussion om varför händelser som dessa kan äga rum och vad man kan göra för att detta inte ska hända igen.

1.4. Avgränsningar

I denna uppsats använder jag fallet de jugoslaviska krigen för att analysera om ICTY har skapat ökad juridisk rättvisa för kvinnor som utsätts för sexuellt våld i krig. Jag behandlar således inte andra krig. Sexuellt våld mot kvinnor betraktas oftast som könsrelaterat våld men jag kommer inte att ta upp det perspektivet här. Uppsatsen begränsas även till juridisk rättvisa för kvinnor och behandlar inte andra former av rättvisa eller följer såsom sociala, ekonomiska, känslomässiga eller psykologiska.

2. Vad är Internationella krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien (ICTY)

2.1. Mandat

Krigsförbrytartribunalen för det forna Jugoslavien upprättades den 25 maj 1993 i Haag av Förenade Nationernas säkerhetsråd genom antagandet av resolution 827 (<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/306/28/IMG/N9330628.pdf?OpenElement> 06.08.07) under kapitel 7 i FN:s stadgan. Detta kapitel är bindande för alla stater och har som mål att bibehålla internationell fred och säkerhet.

Den ovan nämnda resolutionen ger tribunalen möjlighet att beordra medlemsstaterna att avbryta egna pågående utredningar och hänskjuta dem till tribunalen. Tribunalens jurisdiktion omfattar brott som begicks i det tidigare Jugoslavien efter den 1 januari 1991 fram till slutet av de jugoslaviska krigen.

Domstolen kan döma brottsliga personer till fängelse i upp till livstid men inte till dödsstraff. Rättegångar får inte hållas utan att den åtalade är närvarande och personer som åtalats av tribunalen kan inte dömas igen av en nationell domstol.

ICTY består av tre organ: åklagare (the Prosecutor), domare (the Chambers), och sekreterare (the Registry). ICTY:s jurisdiktion når endast över de internationella humanitära lagar som FN:s generalsekreterare har konkluderat att tydligt är en del av sedvanerätten. ICTY:s resolutions artiklar två till fem definierar de brott som tribunalen har jurisdiktion över: brott mot krigets lagar (war crimes), folkmord och

andra brott mot mänskligheten. I februari 1994 antog tribunalen regler för sina egna procedurer och vittnesbördsregler. Tribunalen ska garantera att rättegången är rättvis och snabb och att den anklagade och misstänkte skyddas med internationella rättigheter. Domar måste beslutas av en majoritet inom domstolen. (Steven R. Ratner & Jason S. Abrahams, Accountability for human rights atrocities in international law, oxford 2001, second edition. s.191-196)

2.2. Behovet av ICTY

ICTY bildades när de allvarliga krigsförbrytelseerna i f.d. Jugoslavien blev uppenbar. 1993 förklarade säkerhetsrådet att situationen i f.d. Jugoslavien var ett brott mot internationella humanitära lagar och ett hot mot internationell fred och säkerhet.

På grund av svårigheter att åtala för internationella brott genom nationella domstolar, har tribunaler skapats för att bl.a. kunna pröva mänskliga rättighetsbrott. I ett land som f.d. Jugoslavien anses de nationella domstolarna inte på ett säkert sätt kunna garantera rättvisa för dem som har drabbats av kriget. Efter kriget var landet splittrat och svagt och det bedömdes som högst sannolikt att de nationella domstolarna antingen inte fanns eller inte var effektiva. En internationell tribunal kan också vara den enda juridiska möjligheten för att ställa de ansvariga till svars för sina brott. På grund av dess internationella karaktär skulle tribunaler vara trovärdiga och kunna hjälpa till med övergångsprocessen i ett splittrat samhälle. (Ratner, Abrahams, 2001. s. 219-220). Tribunaler fokuserar på dem som har det primära ansvaret för brotten, det vill säga de som är i ledande position och de som har begått ovanligt allvarliga brott. Enligt tribunalen själv har den hållit individer ansvariga för de brott som dessa har begått i f.d. Jugoslavien och fört med sig en känsla av rättvisa för tusentals offer. (<http://www.un.org/icty/glance-e/index.htm> 06.08.07)

Under de 10 år som tribunalen har arbetat, har den utvidgat gränserna för internationell humanitär rätt och internationella kriminella lagar. Den har även visat att effektiv och transparent internationell rättvisa är genomförbar.

Tribunalen har varit en drivfjäder i att reformera domstolarna i f.d. Jugoslavien och utbildar juridisk personal i att kunna hantera bland annat krigsbrott.

Enligt Amnesty Internationals rapport från 2007 har ICTY åtalat 161 personer för allvarliga brott mot internationella humanitära lagar.

2.3. Relevanta artiklar i ICTY:s stadga

Artiklar i ICTY:s stadga som är relevanta för denna uppsats är följande:

Article 2

Grave breaches of the Geneva Conventions of 1949

The International Tribunal shall have the power to prosecute persons committing or ordering to be committed grave breaches of the Geneva Conventions of 12 August 1949, namely the following acts against persons or property protected under the provisions of the relevant Geneva Convention:

- (a) wilful killing;
- (b) torture or inhuman treatment, including biological experiments;
- (c) wilfully causing great suffering or serious injury to body or health;
- (d) extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly;
- (e) compelling a prisoner of war or a civilian to serve in the forces of a hostile power;
- (f) wilfully depriving a prisoner of war or a civilian of the rights of fair and regular trial;
- (g) unlawful deportation or transfer or unlawful confinement of a civilian;
- (h) taking civilians as hostages.

Article 3

Violations of the laws or customs of war

The International Tribunal shall have the power to prosecute persons violating the laws or customs of war. Such violations shall include, but not be limited to:

- (a) employment of poisonous weapons or other weapons calculated to cause unnecessary suffering;
- (b) wanton destruction of cities, towns or villages, or devastation not justified by military necessity;
- (c) attack, or bombardment, by whatever means, of undefended towns, villages, dwellings, or buildings;
- (d) seizure of, destruction or wilful damage done to institutions dedicated to religion, charity and education, the arts and sciences, historic monuments and works of art and science;
- (e) plunder of public or private property.

Article 4

Genocide

1. The International Tribunal shall have the power to prosecute persons committing genocide as defined in paragraph 2 of this article or of committing any of the other acts enumerated in paragraph 3 of this article.

2. Genocide means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- (a) killing members of the group;
- (b) causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- (c) deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- (d) imposing measures intended to prevent births within the group;
- (e) forcibly transferring children of the group to another group.

3. The following acts shall be punishable:

- (a) genocide;
- (b) conspiracy to commit genocide;
- (c) direct and public incitement to commit genocide;
- (d) attempt to commit genocide;
- (e) complicity in genocide.

Article 5

Crimes against humanity

The International Tribunal shall have the power to prosecute persons responsible for the following crimes when committed in armed conflict, whether international or internal in character, and directed against any civilian population:

- (a) murder;
- (b) extermination;

- (c) enslavement;
- (d) deportation;
- (e) imprisonment;
- (f) torture;
- (g) rape;
- (h) persecutions on political, racial and religious grounds;
- (i) other inhumane acts.

<http://www.un.org/icty/legaldoc-e/index-t.htm> 02.08.07)

Det är således artikel fem som specifikt nämner våldtäkt och ger ICTY specifikt mandat till att åtala för sexuella brott. Det skulle också vara möjligt att åtala för våldtäkt och andra sexuella brott under artiklar två, tre och fyra även om sexuellt våld inte är nämnt i artiklarna. Till exempel kan artikel två led b och c anses nå över sexuella brott.

ICTY:s procedurregel 96 om vittnesbörd om sexuella brott definierar ICTY:s arbetssätt angående dessa brott:

”Rule 96 Evidence in Cases of Sexual Assault (adopted 11 Feb 1994)

In cases of sexual assault:

- (i) No corroboration of the victim’s testimony shall be required;
- (ii) Consent shall not be allowed as a defence if the victim
 - a. Has been subjected to or threatened with or has had reason to fear violence, duress, detention or psychological oppression, or
 - b. Reasonably believed that if the victim did not submit, another might be so subjected, threatened or put in fear;

(Amended 3 May 1995)

- (iii) Before evidence of the victim’s consent is admitted, the accused shall satisfy the Trial Chamber in camera that the evidence is relevant and credible;

(Revised 30 Jan 1995)

- (iv) Prior sexual conduct of the victim shall not be admitted in evidence.”

<http://www.un.org/icty/legaldoc-e/index-t.htm> 02.08.07

Med denna regel tar domstolen hänsyn till situationer där offren kan känna sig hotade av den misstänkte och på så vis skapar domstolen den nödvändiga och praktiska säkerheten för att offren skall våga vittna.

3. Vad faller under begreppet sexuellt våld

3.1. Allmän definition enligt CEDAW

Enligt FN:s deklaration om CEDAW artikel 1 betyder begreppet våld mot kvinnor :

”any act of gender-based violence that results in, or is likely to result in, physical, sexual or psychological harm or suffering to women, including threats of such acts, coercion or arbitrary, deprivation of liberty, whether occurring in public or in private life.”

Och sedan i artikel två:

“(a) Physical, sexual and psychological violence occurring in the family, including battering, sexual abuse of female children in the household, dowry-related violence, marital rape, female genital mutilation and other traditional practices harmful to women, non-spousal violence and violence related to exploitation;

(b) Physical, sexual and psychological violence occurring within the general community, including rape, sexual abuse, sexual harassment and intimidation at work, in educational institutions and elsewhere, trafficking in women and forced prostitution;

(c) Physical, sexual and psychological violence perpetrated or condoned by the State, wherever it occurs.”

<http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> 02.08.07)

3.2. Definition enligt ICC

ICC definierar våldtäkt och annat sexuellt våld som brott mot mänskligheten och som krigsbrott enligt the Rome Statute artikel 7 :

”For the purpose of this Statute, ‘crime against humanity’ means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against civilian population, with knowledge of the attack:

- (a) Murder;
- (b) Extermination;
- (c) Enslavement;
- (d) Deportation or forcible transfer of population;
- (e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;
- (f) Torture;
- (g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;
- (h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the court;
- (i) Enforced disappearance of persons;
- (j) The crime of apartheid;

- (k) Other inhumane acts of similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health”

<http://www.un.org/law/icc/statute/romefra.htm> 02.08.07.

Genom att definiera våldtäkt och andra former av sexuellt våld på det sättet har ICC tydligt uttryckt att dessa brott är ett av de mest allvarliga brotten i det internationella samhället.

3.3. Definition enligt UNHCR

“Sexual violence, including exploitation and abuse, refers to any act, attempt or threat of a sexual nature that results, or is likely to result, in physical, psychological and emotional harm.”

http://www.unhcr.se/Pdf/protect/Guidelines_prevention_response.pdf .(03.08.07)

Enligt en rapport från FN:s ”division for the advancement of women department of economic and social affairs” täcker denna definitionen alla former av sexuella hot, övergrepp och exploatering samt ofredande därunder faller våldtäkt.

3.4. Definition enligt ICTY

ICTY har genom domstolsbeslut definierad en del av begreppet sexuellt våld med att definiera vad begreppet våldtäkt innebär: ” i) The sexual penetration, however slight:

a) Of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator; or

b) of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator;

ii) by coercion or force or threat of force against the victim or a third person.”

(Furundzija judgement, case no.IT-95-17/1-T,p.73,para.185)

I detta fall noterade domstolen att internationella lagar inte enbart omfattar våldtäkt utan omfattar de andra former av sexuellt våld.

ICTY har dessutom haft stöd av och använt definitionen av våldtäkt och sexuellt våld som ICTR har definierad i sitt dombeslut:

”The Chamber defines rape as a physical invasion of a sexual nature, committed on a person under circumstances which are coercive. Sexual violence which includes rape, is considered to be any act of a sexual nature which is committed on a person under circumstances which are coercive. This act must be committed : (a) as part of a wide spread or systematic attack; (b) on a civilian population;

(c) on certain catalogued discriminatory grounds, namely: national, ethnic, political, racial, or religious grounds” (Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu case no. ICTR-96-4-T, Trial Chamber 1, 2 september 1998)

Enligt FN:s arbete angående våld mot kvinnor formulerar domstolen för första gången en internationell definition av begreppet våldtäckt.

(<http://www.un.org/womenwatch/daw/news/unwvaw.html>. 03.08.07)

4. Historisk bakgrund

4.1. Sexuellt våld mot kvinnor i krig

Sexuellt våld mot kvinnor i krig är inte något nytt fenomen. Det har funnits lika länge som konflikter och krig.

Genom krigets historia är det tydligt att alla civila inte har varit behandlade på samma sätt. Till trots för detta kategoriserar lagarna de i en och samma grupp d.v.s. lagarna har inte tagit hänsyn till sexuellt våld eller den förnedring som det innebär. Som ett exempel på detta är att både civila män och kvinnor har blivit mördade men kvinnor dessutom våldtagna och mördade. Både civila män och kvinnor har utsätts för tortyr under förhör och brutal behandling men kvinnor har dessutom blivit våldtagna. (War crimes against women prosecution in international war crimes tribunals, Kelly Dawn Askin, Kluwer Law International 1997.s.13).

Våldtäkter och andra former av sexuellt våld har haft en särskild historia under krigstid. De har utvecklats från att anses som tillfälliga gärningar av besegraren till att uppfattas som belöning för besegraren och ses nu idag som ett effektivt vapen i krig. (Askin,1997. s. 19).

I forntiden var kvinnor inkluderade i männens egendom enligt lagen och männen kunde vara ägare i egenskap av fader, make, slavägare eller förmyndare. Kvinnor kunde nästan inte göra någonting utan sin makes samtycke.

“A person born a female had rights over nothing: not even their own bodies, their own sexual integrity. Rape of a woman was considered a property crime – a crime committed against the man who owned her. During war, women fared even worse. Indeed, in Ancient Greek, rape was “socially acceptable behaviour well within the rules of warfare” for warriors who considered the conquered women “legitimate booty, useful as wives, concubines, slave labour or battle-camp trophy”. “To the victor goes to the spoils” has been a war cry for centuries, as women were included as part of the spoils of warfare” (Askin, 1997 s. 21).

Under medeltidens krig blev kvinnor och barn utsatta för sexuella övergrepp som en del av kriget. Ett tecken på hur framgångsrika männen hade varit på fältet var hur många kvinnor de hade våldtagit. Våldtäkt kunde även ses som en belöning. (Askin, 1997, s. 24-27).

Sent på 1800- och 1900- talet började mellanstatliga avtal som bl.a. innebar skydd för kvinnor att formuleras. The Lieber code som 1863 blev en riktlinje för den amerikanska armén kriminaliserade bl.a. våldtäkt och detta brott skulle beläggas med dödsstraff. Dessa riktlinjer spreds sedan vidare och blev en hörnsten som krigets lagar är byggda på. Ungefär samtidigt skrevs The Geneva Convention som spelade en stor roll i utvecklingen av internationella humanitära lagar. The Hague conventions 1899 och 1907 som skapades bl.a. för att minska krigföringens grymheter inkluderade även rättigheter för krigsfångar och icke-kombattanter. (Askin, 1997 s.36-38)

Under första världskriget 1914-1918 användes sexuella övergrepp för att förnedra och skapa skräck. Invaderande soldater våldtog kvinnor i tidigare okänt omfattning och två gånger fler människor blev mördade i första världskriget än i alla kriget sammanlagt mellan 1790-1913. Efter att rapporter om det stora antalet våldtäkter utan åtskillnad, mord och annan grymhet som pågick ville befolkningen i de stridande länderna att de skyldiga skulle undergå rättegång och straffas. The war crimes commission (1919) var ett försök att straffa de som hade brutit mot krigets lagar och hävd. Två av de 32 brott som fördes fram mot krigets lagar och hävd var våldtäkt och tvångsprostitution, och dessa var listade som nummer fem och sex. Tyvärr lyckades inte detta försök att straffa de skyldiga. Rättegången ägde rum i Leipzig, Tyskland och av 901 personer som var anklagade frikändes 888. (Askin, 1997 s:32-48)

Under andra världskriget (1939-1945) var våldtäkt och sexuellt våld mot kvinnor en stor del av kriget. Ett exempel på detta är att bara under de två sista veckorna av kriget rapporterades över 100 000 våldtäkter i Berlin och de flesta av dessa rapporter blev ogranskade eller ignorerade. Ett annat exempel på detta är tyskarnas invasion av Warsawa:

”Rape was not a rare, isolated incident during the war. It was a popular and pervasive occurrence, committed against thousands. The Nazis went into the ghettos nightly in search of Jewish women and girls to rape.... Sexual violence, humiliation, and cruelty were

commonplace. Sexual mutilation often followed rape, as did death. Sexual torment was an incessant source of sadistic amusement and degradation for the soldiers” (Askin, 1997, s. 53).

Domstolarna som etablerades efter andra världskriget Nuremberg och Tokyo tribunalerna, åstadkom väldigt litet för kvinnors rättigheter angående sexuellt våld i krig. Våld mot kvinnor var inte alls tillräckligt rapporterad, undersökt eller åklagad för inför dessa tribunaler. (Askin, 1997. s. 378)

4.2. Kriget i Jugoslavien

Den socialistiska federala republiken Jugoslavien bildades 1945 efter det andra världskrigets slut. Landet hade tidigare varit ett kungarike. Som en federation bestod Jugoslavien av delrepublikerna Serbien, Kroatien, Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Montenegro och Makedonien. Det leddes av Josip Broz Tito och det jugoslaviska kommunistpartiet. Jugoslaviens ekonomi blomstrade under 50-och 60-talen men började försämrans under 70-och 80-talet. Efter att serberna hade förlorat inflytande efter den nya författningen 1974 och efter Titos död 1980 började de arbeta för en omfördelning av makten inom sina egna delrepubliker och federationen som helhet. ”1987 erövrade Slobodan Milosevic på ett kuppstatat sätt posten som ledare för det serbiska kommunistpartiet och två år senare valdes han till serbisk president. Milosevic kämpade för att ’återupprätta serbernas betydelse’ och gjorde kontrollen över Kosovo till en symbolfråga”

(http://www.iktk.se/landinfo/bosnien/bosnien_historik.html#bosnien. 20.06.07).

Kommunistförbundet upplöstes 1990 vilket ledde till att Jugoslavien inte längre var någon enpartistat och det hölls ett flerpartival i alla de sex Jugoslaviska delrepublikerna.

Redan i slutet av 80-talet ville Slovenien och Kroatien lämna Jugoslavien och efter den ökade friheten 1990 förklarade flera nationer inom Jugoslavien sig självständiga. Följden av dessa självständighetsförklaringar var krig och strider som pågick mellan 1991 till 2001 och som benämns de jugoslaviska krigen.

Det första av dessa var en kort tiodagars strid sommaren 1991 mellan Slovenien och Jugoslavien. Striden kostade ”endast” 62 liv och ledde till Sloveniens självständighet.

Efter Kroatens självständighetsdeklaration 1991 gick den federala jugoslaviska armén (JNA) in för att strida tillsammans med serbiska grupper mot kroatiska styrkor vilket ledde till ett brutalt krig i Kroatien som höll på i fyra år.

I de serbhållna områdena genomfördes en s.k. etnisk rensning under kriget, det vill säga att den icke-serbiska befolkningen drevs bort med hot och våld för att göra områdena helt serbiska. Kriget avslutades genom Daytonavtalet som är ett fredsavtal mellan Bosnien och Hercegovina, Jugoslavien och Kroatien.

Orsaken till konflikten i Kosovo var att de serbiska myndigheterna 1990 bestämde att Kosovos autonomi skulle avskaffas på grund av att autonomin motarbetade serbiska nationella intressen. Kriget var framför allt ett krig mellan den serbiska säkerhetspolisen och den albanska gerillan. Kriget slutade med att NATO började bombningar i Jugoslavien som ledde till att Milosevic gav upp och drog tillbaka de serbiska styrkorna från Kosovo och FN tog makten i provinsen.

1992 krävde bosnier självständighet från Jugoslavien. I Bosnien-Hercegovina bröts ett inbördeskrig ut. Kriget kom att pågå i drygt tre och ett halvt år, och det krävde runt 200 000 människors liv förutom att hälften av landets invånare drevs på flykt. Detta krig betraktades av omvärlden som ett mycket brutalt och grymt krig. Kriget slutade med Daytonavtalet.

(http://www.iktk.se/landinfo/bosnien/bosnien_historik.html#bosnien. 20.06.07).

Konflikten i Södra Serbien (1999-2001) – I Södra Serbien bröt ett krig ut när den albanska gerillan i områden i södra Serbien ville ansluta sig till Kosovo. Det avslutades genom att gerillan avväpnades och serbisk militär återtog kontrollen av området.(wikipedia http://sv.wikipedia.org/wiki/Jugoslaviska_krigen 20.06.07)

Konflikten i Makedonien (2001) – Som en del av de jugoslaviska krigen utlöstes konflikter i Makedonien och landet var nära ett inbördeskrig på grund av etniska spänningar mellan makedonier och albaner. Det avslutades genom Ohridavtalet som er ett fredsavtal som gav den albanska minoriteten större rättigheter och rebellerna lade ner vapnen. (<http://www.shc.se/sv/3/30/?tpl=34> 20.06.07)

4.3. Sexuellt våld under kriget i f.d. Jugoslavien

Säkerhetsrådet etablerade 1992 en kommission med uppdrag att undersöka anklagelser om krigsbrott i f.d. Jugoslavien. Utifrån deras rapport har Askin definierat fem olika mönster av sexuellt våld.

1) Det första mönstret involverar individer eller små grupper som begår sexuellt våld i förbindelse med plundring och terrorisering av den etniska målgruppen. Denna typ av handlingar begås innan omfattande strider har brutit ut i området. Ett exempel på detta ”är när två eller flere män bryter sig in i ett hus, terroriserar bofasta, stjäla deras egendom, slår de och ofta våldtar kvinnorna” (Askin, 1997. s.306-307)

2) Det andra mönstret av sexuellt våld innebär att individer eller små grupper i förbindelse med strider i området våldtar kvinnor offentligt eller utsätter dem för gruppvåldtäkt. (Askin, 1997, s. 307). Ett exempel på en sådan händelse är när

”a victim witnessed the rape of an elderly woman in front of a group of 100 villagers” (Women, War, and Rape: Challenges Facing The International Tribunal for the Former Yugoslavia, Catherine N. Niarchos, Human Rights Quarterly vol.17, no.4, 1995. s. 656)

3) Det tredje mönstret av sexuellt våld innebär att individer eller grupper begår sexuella övergrepp på människor som hålls tillfångna därför att de har tillgång till dem. ”Women held in buildings throughout Kosovo independently gave remarkably similar accounts of rape, sexual assault, and harassment. After separating women and children from the men, Serbian forces held women hostages in various empty buildings. Women reported being taken out of these holding centers one by one to be "checked." These checks included interrogations and, in some cases, rape and other forms of sexual violence” (http://www.hrw.org/reports/2000/fry/Kosov003-02.htm#P308_63006 07.08.07)

4) Det fjärde mönstret av sexuellt våld involverar individer och grupper som begår sexuellt övergrepp mot kvinnor i syfte att terrorisera och förnedra som en del av etnisk rensning. ”In some acts of collective violence, rape is used systematically and deliberately to drive out one group of people and empty the land of its settled population. The attack may be highly gendered – while men are killed, women are subjected to rape and other forms of sexual assault. Women are attacked to destroy their mental and physical integrity. They are attacked publicly to demonstrate the powerlessness of men to defend the community. And they are attacked as bearers of

the next generation – their reproductive capacity is either destroyed or harnessed through forcible impregnation to carry the child of the enemy.” (Lives blown apart crimes against women in times of conflict, stop violence against women, Amnesty International Publications 2004, s.26)

5) Det femte mönstret av sexuellt våld innebär att kvinnor hålls tillfångna på hotell eller liknande faciliteter för att där sexuellt underhålla soldaterna. *”These woman are more often killed than released. In one reported case, a number of woman were held in a private house for six months; they were raped every fifteen days when the soldiers returned from the front”* (Niarchos, 1995. s. 657).

Det finns vissa karakteristiska drag som är gemensamma för det sexuella våld som begicks i f.d. Jugoslavien. De flesta våldtäkterna var gruppvåldtäkter. Många av våldtäkterna var offentliga, till exempel begicks de framför offrets familj, stadens befolkning eller andra offer. Många offer genomled mångfaldiga våldtäkter, och många våldtäkter innebar sexuell tortyr och sadism.

Oftast var våldtäkterna inte en slumpvis gärning, utan del av en genomtänkt policy. Många av angriparna hävdar att de hade våldtagit enligt order, eller för att garantera att offren och deras familj inte skulle återvända till området. Ungefär 80% av våldtäkterna hände efter att offren hade tillfångatagits (Niarchos, 1995 s. 657-658).

Det sexuella våldet var en del av en folkmordsstrategi vilket tog sig uttryck i till exempel framtvingade graviditeter för att skapa barn av blandade ras som en förnedring för gruppen och för att demoralisera och förinta gruppen. (Sexual violence and armed conflict: United Nations Response, published to promote the goals of the Beijing Declaration and the platform for action, Woman 2000, United Nations April 1998 s:2)

5. Domar

Här nedanför gör jag en sammanfattning av några av de domar där ICTY har fällt de anklagade bl.a. för sexuellt våld. Tribunalen har till exempel dömt för sexuellt slaveri, tvingad nakenhet, sexuell förnedring, samt våldtäkt och sexuellt övergrepp.

Fallet Tadic. Dusko Tadic, en lägre satt tjänsteman och medlem i de bosnisk-serbiska styrkorna blev bl.a. dömd för sitt deltagande i sexuellt övergrepp enligt artikel 4 (b). (Tadić IT-94-1)

Det som tycks vara speciellt med denna dom enligt ”special report on violence against women” är att det inte behövde bevisas att det sexuella våldet var utbreddt eller systematiskt utan att det kan vara en av många typer av övergrepp.” *the Tadic decision states categorically that rape and sexual violence can be considered constituent elements of a widespread or systematic campaign of terror against a civilian population. It is not necessary to prove that rape itself was widespread or systematic but that rape was one of perhaps many types of crimes - the spectrum of which was committed on a widespread or systematic basis and comprised an aggressor’s campaign of terror*.”(Report of the Special Rapporteur on Violence against Women,E/CN.4/2001/73. 23 January 2001. s. 9).

Tadic blev dömd till 20 års fängelse 14 juli 1997 (Tadic IT-94-1).

Fallet Blaskic – Tihomir Blaskic, var en av de högsta cheferna inom de väpnade styrkorna i det kroatiska försvarsrådet (HVO) och chef i HVO:s central bosniska verksamhetszon under kriget. Han blev åtalad och dömd för att ha beordrat, planerat, uppmanat eller på annat sätt hjälpt och medverkat i planeringen och förberedelsen av dessa brott som bl.a. inkluderade våldtäkt i interneringsläger. (Blaskic IT-95-14)

Domen är viktig på grund av dess omfattande diskussion om vad som konstituerar brott mot mänskligheten (artikel 5) ” *The court lists four elements that comprise “a systematic attack”, including `e perpetration of a criminal act on a very large scale against a group of civilians or the repeated and continuous commission of inhuman acts linked to one another`emphasis added). The court’s discussion of crimes against humanity is a positive contribution to the development of rape as a war crime. Under both the Tadic and Blaskic interpretations of crimes against humanity, the rape and sexual assault of women need not in and of itself be widespread or systematic but sexual violence can be a constituent element of a widespread or systematic campaign involving other criminal acts.*” (Report of the Special Rapporteur on Violence against Women,E/CN.4/2001/73. 23 January 2001. s.10)

Blaskic blev dömd till 45 års fängelse 3 mars 2000. (Blaskic IT-95-14)

Fallet Celebici – I detta fall var det för första gången som en bosnisk krigsbrottsling, Hazim Delic, en underordnad chef i fängelseläggret i Celebici blev dömd för bl.a. sexuellt våld. Domen är viktig för dens bekräftelse av att våldtäkt och sexuellt våld kan vara en form av tortyr ”*the Trial Chamber underscored that a prohibited purpose of torture is `for discrimination of any kind`, including gender discrimination; the court found a camp commander responsible for the sexual violence committed by his subordinates; the court adopted the broad and progressive definition of rape articulated by the Akayesu court, and the court emphasized that rape and sexual violence result not only in physical but also psychological harm.*” (Report of the Special Rapporteur on Violence against Women,E/CN.4/2001/73. 23 January 2001. s.10)

Hazim Delic blev dömd till 20 års fängelse 3 mars 2000. (Celebici IT-96-21)

Fallet Furundzija- Anto Furundzija, en lokal chef i en speciell HVO militärpolisgrupp, blev dömd för tortyr och som en medskyldig till våldtäkt av en bosnisk-muslimsk kvinna under ett förhör. I denna dom gjordes ett viktigt juridiskt bidrag för den kommande bedömningen av sexuellt våld och särskilt våldtäkt som ett krigsbrott. Domen stadfäste bl.a. våldtäkt som ett krigsbrott, särskilt under artikel tre. Vidare accepterade domen Akayesu-fallets definition av våldtäkt. I domen formulerades dessutom en grund för uttryckligt förbud mot tvunget oralsex. (Report of the Special Rapporteur on Violence against Women,E/CN.4/2001/73. 23 january 2001. s.11)
Anto Furundzija blev dömd till 8 års fängelse 10 december 1998. (Furundzija IT-95-17/1)

Fallet Foca – I juni 1996 blev åtta bosniska serber åtalade för sexuella brott mot kvinnor i Foca. Som ICTY noterade var åtalet juridiskt betydelsefullt eftersom det var första gången som sexuellt våld blev granskat som ett viktigt och allvarligt brott. Domstolen granskade definitionen av våldtäkt från många och olika länder, och diskuterade innebörden av orden ”force”, ”threat of force” och ” coercion”. Dessutom samtyckte de till definitionen av våldtäkt enligt ICTY i Furundzija fallet och ICTY definiering i Furundzija fallet om ”force”, ”threat of force” och coercion” att de begreppen inte skulle definieras för snävt. Domen lagde till ICTY:s definition av våldtäkt riktlinjer för våldtäkt utan samtycke eller med samtycke ” *In light of the above considerations, the Trial Chamber understands that the actus reus of the crime of rape in international law is constituted by: the sexual penetration, however slight: (a) of the vagina or anus of the victim by the penis of the perpetrator or any other object used by the perpetrator; or (b) of the mouth of the victim by the penis of the perpetrator; where such sexual penetration occurs without the consent of the victim. Consent for this purpose must be consent given voluntarily, as a result of the victim’s free will, assessed in the context of the surrounding circumstances. The mens rea is the intention to effect this sexual penetration, and the knowledge that it occurs without the consent of the victim*”(Kunarac et al. IT-96-23&23/1)

Tre av de åtta blev dömda från 12 år till 28 års fängelse 22 februari 2001 (Kunarac et al. IT-96-23&23/1)

Fallet Dragan Nikolic – Chefen för ”Sušica Detention Camp” i östra Bosnien och Herzegovina blev dömd för sitt deltagande i avrättningar, mord, våldtäkt och tortyr mot bosniska muslimer och andra icke-serbiska civila i Sušica lägret, enligt bl. artikel fem. *”The evidence showed that under the guidance of Dragan Nikolić, the women of all ages were raped or sexually assaulted during their time in the camp by camp guards or other men who were allowed to enter the camp”*

(<http://www.un.org/icty/cases-e/index-t.htm> 10.08.07)

Dragan blev dömd till 20 års fängelse 4 februari 2005 (Dragan IT-94-2)

6. Slutsats

Genom historien har kvinnor utsatts för sexuellt våld i krig och oftast har dessa brott blivit ignorerade och förövarna har fått passera ostraffade av det internationella samhället. Som en del av krigen fram till det tjugonde seklet blev kvinnor och barn utsatta för sexuellt övergrepp, och våldtäkt sågs som en belöning för soldaterna. Möjligen kan en del av förklaringen till att sexuella övergrepp är så vanliga i nutida konflikter vara att detta tankesätt delvis finns kvar.

Med de jugoslaviska krigen skedde en förändring i det internationella samhället när rapporter och nyheter om utstuderade grymma våldtäkter, där många kvinnor och unga flickor avled under eller efter våldtäkter, spreds. Våldtäkterna användes som en del av en systematisk policy för att förödmjuka, demoralisera och terrorisera ett helt samhälle. (Våldtäkter i krigets spår. Tusentals muslimska kvinnor offer för serbiska soldater, Christian Palme, Dagens Nyheter, 22.01.1993. s.2). Detta väckte äntligen det internationella samhället till att göra sexuella krigsbrott mot kvinnor till ett med högprioriterat område inom mänskliga rättigheter.

Etableringen av ICTY har lett till att sexuellt våld i krig har blivit bestraffat. Individer har dömds för våldtäkter som ett led i folkmord, tortyr och som ett brott mot mänskligheten.

Domstolen har således enligt min uppfattning ökat den juridiska rättvisan för kvinnor genom sina domar. Den har definierat en del av begreppet våldtäkt, som Furundzija - fallet visar, och accepterat ICTR:s definition av begreppet våldtäkt, som Akayesu - fallet visar. Som en följd av detta kan flera typer av sexuellt våld betraktas som brott. ICTY har satt upp tydliga riktlinjer för offrets samtycke för sexuella handlingar som visas i Foca - fallet. Domstolen har stadfäst att våldtäkt är ett krigsbrott som individer kan åtalas för under domstolens stadgas artikel tre enligt

Furundzija - fallet. Den har också stadfäst att det inte behöver bevisas att det sexuella våldet är utbrett eller systematiskt för att kunna betraktas som krigsbrott utan att det kan vara en del av många typer av övergrepp som visas i Tadic fallet. ICTY har också bekräftat att våldtäkt och sexuellt våld kan vara en form av tortyr vilket innebär att våldtäkt inte enbart medför en kroppslig skada utan också en psykologisk skada enligt Celebici - fallet. ICTY:s domare har antagit procedurregel 96 om vittnesbörd om sexuella brott, med hänsyn till de brott som begicks i f.d. Jugoslavien. Regeln skyddar vittnen/offren på ett sådant sätt att de kan känna sig trygga att avlägga vittnesmål. Dessutom kan offrets samtycke för sexuella gärningar inte användas till försvar om offret har utsatts för hot eller våld.

Det som ICTY däremot kan kritiseras för är att artikel två under domstolens stadga inte innehåller begreppet sexuellt våld. Det skulle öka juridisk rättvisa för kvinnor om artikel två innehöll begreppet sexuellt våld eftersom den artikeln innehåller de brotten som betraktas som de allvarligaste. Den betydelse som artikel två har (grave breach status) är att brotten under denna artikel blir föremål för universell jurisdiktion vilket möjliggör åtal från vilken nation, domstol eller tribunal som helst. (Askin, 1997 s. 322).

ICTY kan också kritiseras för att inte nämna sexuella brott för vad de är. Från ett juridiskt perspektiv är det viktigt att inte bara kategorisera våldtäkt under ”inhuman treatment” i artikel fem. En sådan kategorisering medför att allt juridiskt arbete blir mycket svårare och mer komplicerat eftersom domaren behöver tolka mer och får svårare att kunna åtala för de sexuella brotten. Genom att i artikeln nämna vad sexuella brott är, som till exempel: tvingad prostitution, tvingad befruktning och sexuell stympling, blir allt juridiskt arbete lättare och det blir kristallklart vad sexuellt våld är och att det bör leda till åtal vilket åter leder till ökad juridisk rättvisa för kvinnor.

Trots denna kritik är det uppenbart att ICTY har försökt att göra ett bra arbete angående de sexuella brotten och försökt att skapa juridisk rättvisa för kvinnor först och främst igenom sina domar, definitioner och regel 96.

ICTY har haft och ska ha mycket inflytande på internationella humanitära lagar och andra internationella domstolar bl.a. p.g.a. sina åtal och domar angående sexuellt våld i krig. Domstolen har dessutom visat att internationell rättvisa kan vara genomförbar och även effektiv.

Trots att sexuellt våld blir granskat, åtalat för, bestraffat ock att ICTY eller liknande organ försöker att förhindra att dessa brott begås i framtiden, beror i slutändan resultatet på det internationella samhällets makt, internationell politik och medlemsstaternas engagemang i FN.

I dag flyttar ICTY mer och mer de juridiska processerna tillbaka till de jugoslaviska domstolarna. Denna överflytning till nationella domstolar kan vara en del av förklaringen till det minskade internationella intresset. Det kunde vara ett intressant uppsatsämne i framtiden att granska hur jugoslaviska domstolen behandlar dessa brott.

7. Källförteckning

Böcker

- 1) Steven R. Ratner & Jason S. Abrahams, Accountability for human rights atrocities in international law, Oxford 2001, second edition.
- 2) War crimes against women prosecution in international war crimes tribunals, Kelly Dawn Askin, Kluwer Law International 1997.

Offentligt tryck

- 1) Rome Statute of the International Criminal Court U.N. Doc. A/CONF.183/9
- 2) Statute of The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, adopted 25 May 1993 by resolution 827
- 3) Declaration on the Elimination of Violence against Women, U.N. Doc. A/RES/48/104

Domar

- 1) Jean-Paul Akayesu case no. ICTR-96-4-T, 2 September 1998
- 2) Tadić judgement, case no. IT-94-1, 7 May 1997
- 3) Dragan Nikolic judgment, case no. IT-94-2, 4 February 2005.
- 4) Blaskic judgement, case no. IT-95-14, 3 March 2000
- 5) Celebici judgement, case no. IT-96-21 3 March 2000
- 6) Furundzija judgment, case no. IT-95-17/1 10 December 1998.
- 7) Kunarac et al. IT-96-23&23/1 22 February 2001

Internetet

- 1) Kvinna till kvinna hemsida:
http://www.iktk.se/landinfo/bosnien/bosnien_historik.html#bosnien 20.06.07
- 2) Wikipedia hemsida: http://sv.wikipedia.org/wiki/Jugoslaviska_krigen
20.06.07
- 3) Wikipedia hemsida: <http://www.shc.se/sv/3/30/?tpl=34> 20.06.07
- 4) ICC hemsida: <http://www.un.org/icty/glance-e/index.htm> 06.08.07

5) UNHCR hemsida:

http://www.unhcr.se/Pdf/protect/Guidelines_prevention_response.pdf

03.08.07

6) FN:s hemsida: <http://www.un.org/womenwatch/daw/news/unwvaw.html>

03.08.07

Artiklar

- 1) Våldtäkter i krigets spår. Tusentals muslimska kvinnor offer för serbiska soldater, Christian Palme, Dagens Nyheter, 22.01.1993.
- 2) Women, War, and Rape: Challenges Facing The International Tribunal for the Former Yugoslavia, Catherine N. Niarchos, Human Rights Quarterly vol.17, no.4, 1995

Rapporter

- 1) Federal republic of Yugoslavia, Kosovo: Rape as a weapon of “ethnic cleansing”. Hämtad från Human Right Watch hemsida :
http://www.hrw.org/reports/2000/fry/Kosov003-02.htm#P308_63006
07.08.07
- 2) Lives blown apart crimes against women in times of conflict, stop violence against women, Amnesty International Publications 2004.
- 3) Sexual violence and armed conflict: United Nations Response, published to promote the goals of the Beijing Declaration and the platform for action, Woman 2000, United Nations April 1998.
- 4) Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, E/CN.4/2001/73. 23 january 2001.